

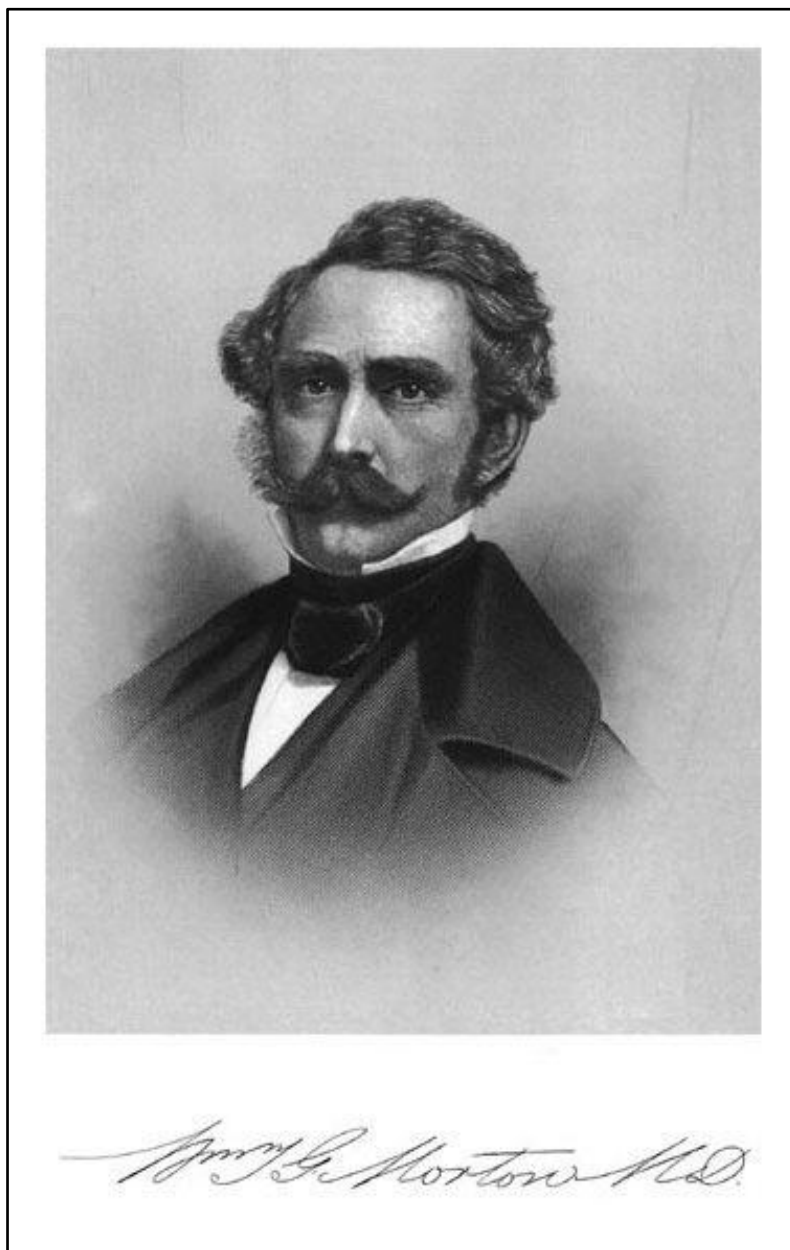
...operować bez bólu – i tak to się zaczęło.

dr Maria J. Turos

Warszawski Uniwersytet Medyczny.

...czas pędzi nieubłaganie. Jednakowo, czy mierzy go superczuły zegar wyświetlający elektroniczne cyferki, czy pocziwy stary repetier na srebrnej dewizce wyciągnięty z kieszeni kamizelki. I oto mija już sto osiemdziesiąt lat od dnia, kiedy amerykański dentysta William Thomas Green Morton, namówiony do tego przez lekarza, a zarazem chemika Charlesa Thomasa Jacksona¹ przeprowadził pierwszy zabieg, a konkretnie ekstrakcję zęba u pacjenta, który w celu nie odczuwania bólu został przez niego uśpiony.

Ryc.

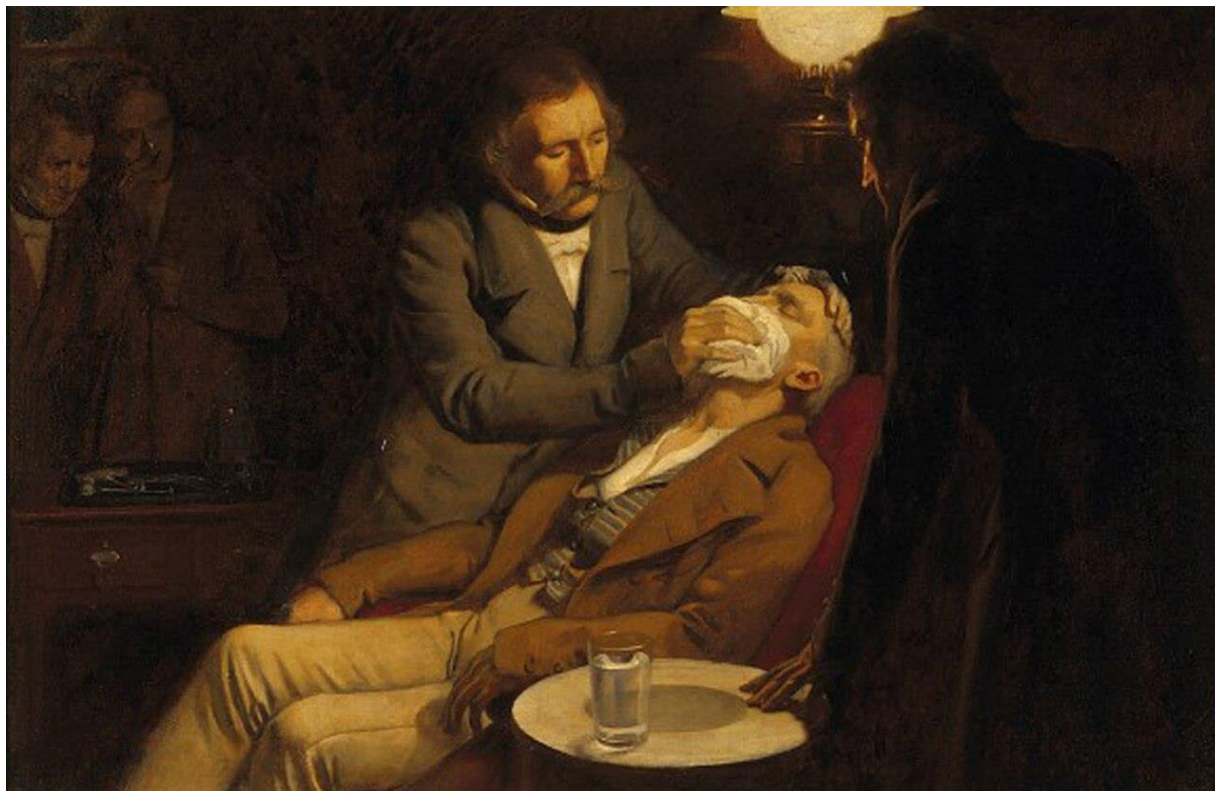
William Green Morton i Jego podpis

Oryginał w zbiorach Wellcome Library w Londynie – domena publiczna

¹ G. B. Ruschman, N. J. H. Davis, R. S. Atkinson, *A short history of anaesthesia*, Butterworth-Heinemann, Oxford 1998, s. 18

Miało to miejsce w Bostonie 30 września 1846 roku.

Ryc.

Pierwszy pacjent i pierwsze znieczulenie

Obraz E. Boarda. Oryginał w zbiorach Wellcome Library w Londynie – domena publiczna.

W ten sposób na arenę wkroczył jeden z pierwszych anestetyków – eter. Znany od dawna, zsyntetyzowany przez Valeriusa Cordusa ok. 1540 roku² (można się też spotkać z opinią, iż syntezy tej dokonał w tym samym czasie Paracelsus³), używaną do dziś nazwę nadał mu August Frobenius ok. 1730 roku⁴. Od XVII wieku korzystano z tego związku w farmacji m. in. do przygotowywania mieszanek i kropli, w tym bardzo popularnej nalewki Hoffmana, ale nigdy nie używano bezpośrednio.

...jeśli o czasie mowa. Minęło zaledwie siedem lat, a słowa Alfreda Velpeau, które wypowiedział w 1839 roku *nóż chirurga i ból są od siebie nierozłączne*⁵ straciły swoją okrutną wymowę. Ów wybitny chirurg francuski, na wieść o tym co dokonało się za oceanem miał ponoć spontanicznie zawołać: *eter – to wspaniały i straszny środek...to cudowne i przerażające*⁶ po czym bardzo szybko z największego niedowiarka zmienił się w gorącego rzecznika i propagatora nowych metod postępowania.

Thomas Green Morton zachęcony pomyślnymi wynikami już pierwszego zabiegu zwrócił się z propozycją do bostońskiego chirurga Johna Collinsa Warrena, by używać eteru również do poważniejszych zabiegów chirurgicznych. Taki zabieg przeprowadzono 16 października 1846 roku. Tego dnia po raz pierwszy przeprowadzono znieczulenie eterowe na sali operacyjnej. Miało to miejsce w Massachusetts General Hospital podczas operacji usunięcia guza szczęki u Edwarda Gilberta Abbota.

² K. Walker, *Histoire de la medicine*, „Marabout Universite”, Paris 1962 br. paginacji.

³ Tamże.

⁴ <http://www.deutsche-biographie.de/.html> (data dostępu 01 10 2026)

⁵ Tu za: C. d’Allaines, *Histoire de la chirurgie*, „Presses Universitaire de France”, Paris 1967, s. 66

⁶ Tamże.

...a tak tą scenę przedstawił Robert Cutler Hinckly – warto nadmienić, iż obraz powstał w 1883 roku i w tym samym czasie był po raz pierwszy był eksponowany w Paryżu. Nie jest pewne, kto właściwie został sportretowany i traktuj się go jako piękną alegorię samego wydarzenia⁷

Ryc.

„Pierwsza operacja z użyciem eteru” – R. C. Hinckley

Oryginał w zbiorach Lamar Soutter Library – domena publiczna

Po przeprowadzonym zabiegu dr Warren wypowiedział do zgromadzonych w audytorium lekarzy słynne słowa: *panowie, to nie jest żadne oszustwo!*⁸. Fakt ten uwiecznił również w prowadzonym przez siebie dzienniku jako najważniejsze wydarzenie tego dnia.

Ryc.

⁷ Tu za: L. Hood, The surprising (and Long) story of the first use of ether in surgery <https://theconversation.com/the-surprising-and-long-story-of-the-first-use-of-ether-in-surgery-113340> (data dostępu 01 10 2026)

⁸ Tu za: https://www.masshist.org/database/viewer.php?item_id=3415&pid=3 (data dostępu 01 10 2026)

gives great strength—
Did an interesting operation
at the Hospital this morning while the patient
was under the influence of Dr. Morton's pre-
-paration to prevent pain. The substance
employed was Sulphuric Ether.—
Paice

Notatka o zastosowaniu eteru sporządzona przez J. C. Warrena
Dzięki uprzejmości Massachusetts Historical Society.

Nowina błyskawicznie trafiła na łamy prasy, a pierwszy tą sensacyjną wiadomość zamieścił bostoński „*Boston Evening Journal*”.

Oto właśnie i ta notatka

Ryc.

SUCCESSFUL OPERATION WITHOUT PAIN.—Yesterday morning, Dr. Morton, Dentist, No. 19 Tremont Row, at the invitation of Dr. Haywood, visited the McLean Hospital, and administered his preparation to produce sleep, to a person about to undergo the operation of the extraction of a tumor from the neck. We learn from one of our oldest and most respected physicians, who witnessed the operation, that the success of Dr. Morton's experiment was complete. The patient sitting in a chair, with every thing made ready by Dr. Warren, who extracted the tumor, inhaled the preparation for a very brief space of time, when he fell into a quiet slumber, and the surgeon proceeded to extract the tumor. The patient did not manifest the slightest symptoms of suffering, and no muscular action whatever. He appeared to be totally insensible to what was going on, till very near the close of the operation, which was quite protracted, when he drew a long sigh.—*Boston Eve. Jour.*

Notatka prasowa o pierwszym znieczuleniu przeprowadzonym w Bostonie. Ze zbiorów własnych autora

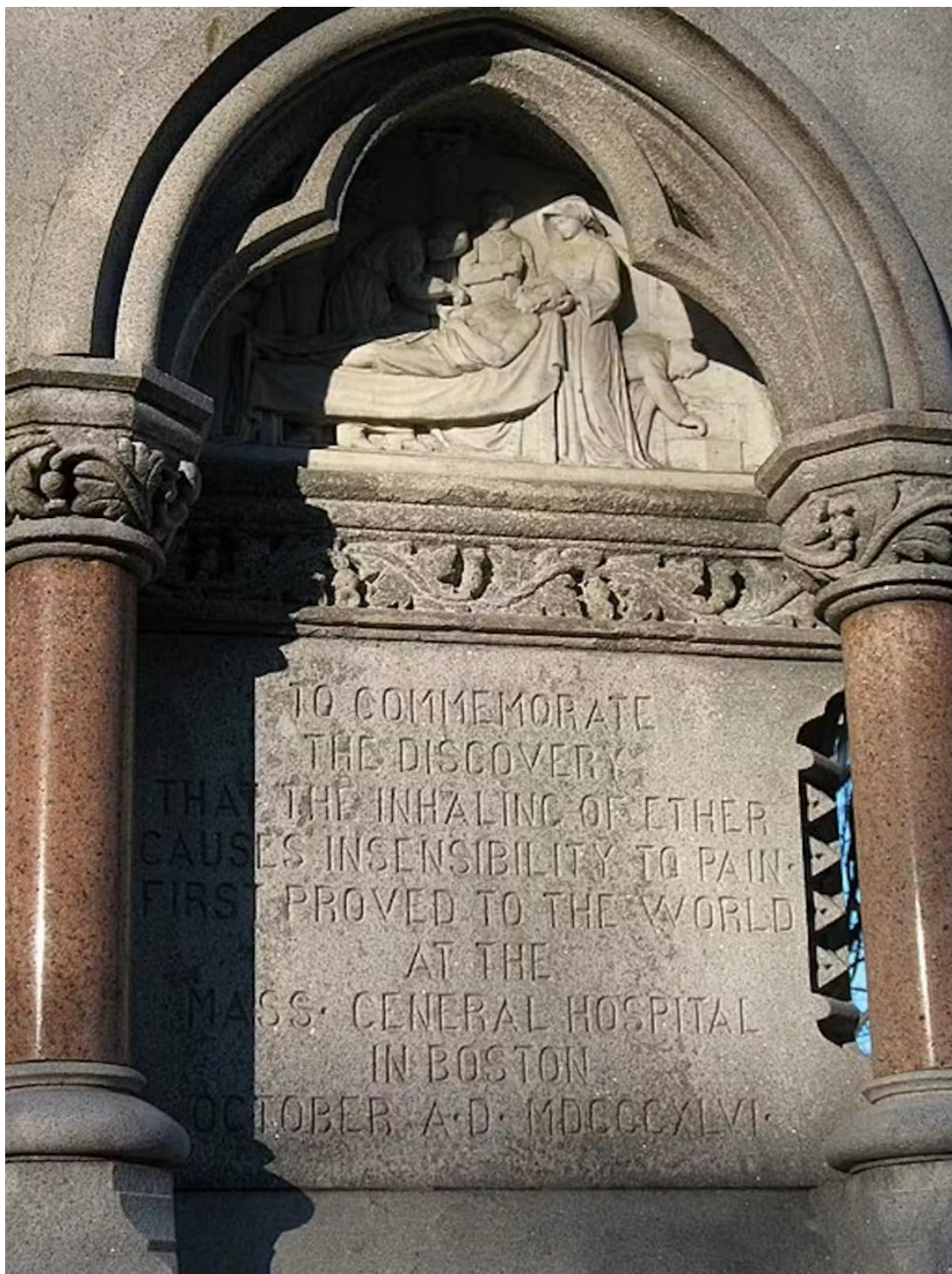
Data owego bostońskiego zabiegu powszechnie jest uważana za początek ery znieczulenia ogólnego. Praktycznie równolegle pojawiło się też określenie nowego odkrycia, gdyż miesiąc po pierwszym znieczuleniu, a dokładnie 21 listopada 1846 r., Oliver Wendell Holmes tak pisał do Thomasa Mortona: drogi Panie, *mamy w rękach wielkie odkrycie, któremu trzeba dać odpowiednie miano – niech to będzie anestezja*⁹.

Sam fakt upamiętnia również tablica wmurowana w ścianę symbolicznego pomnika „Dobry Samarytanin” zwanego czasem „Pomnik użycia eteru” autorstwa Williama Roberta Ware i Johna Adamsa Ward’a, a znajdujący się w Boston Public Garden¹⁰.

Ryc.

⁹ G. B. Ruschman, N. J. H. Davis, R. S. Atkinson, *A short history of anaesthesia...* - s. 18.

¹⁰ J. A. Wildsmith. *Written in Granite: An Illustrated History of the Ether Monument*, w: *British Journal of Anaesthesia*. 2007, 98 (1), s. 155 – 156.

Jedna z tablic wmurowanych w cokół pomnika upamiętniająca pierwsze użycie eteru.

Ze zbiorów własnych autora.

...czas nieodwołalnie łączy się z przestrzenią. A tutaj, szybkość rozchodzenia się informacji o nowych osiągnięciach naukowych była imponująca. Warto mieć przede wszystkim na uwadze przestrzeń, jaka dzieli kontynenty amerykański i europejski. Żegluga przez Atlantyk trwała podówczas blisko sześć tygodni, a w tej sytuacji należy uwzględnić porę roku i jesienne sztormy, kolej, która szczególnie na wschód od Łaby dopiero stawiała pierwsze kroki¹¹, podróż

¹¹ W. Sterner, *Narodziny kolei*, „K i W”, Warszawa 1964, s. 89.

zaś *ekstrapocztą*¹², czyli specjalnie wynajętym dyliżansem – kiedy konie zmieniano co 30–40 kilometrów – z Paryża do Warszawy zajmowała około 15 dni. I ten dystans okazał się do pokonania. We wrześniu, a następnie w październiku po raz pierwszy raz zastosowano eter w Bostonie, a już 15 grudnia 1846 roku w Paryżu, 18 grudnia 1846 roku w Londynie, a następnie w Erlangen, i w Wiedniu. 19 stycznia 1847 roku John Simpson po raz pierwszy zastosował znieczulenie eterowe w położnictwie¹³.

...śmiało rzec można – lawina ruszyła i w taki oto sposób rozpoczęła się era chirurgii bez bólu.

¹² Tamże.

¹³ M. Kuś, *Początki stosowania znieczulenia ogólnego w Polsce*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” 1964, seria. B, z. 9, s. 229.